

Víg Zoltán

Singidunum Egyetem, Közgazdasági, Pénzügyi és Közigazgatási Kar, Belgrád

jogasz@gmail.com

Gajinov Tamara

Educons Egyetem, Európai Jogi és Politikai Tanulmányok Kara, Újvidék

tamara.gajinov@gmail.com

A KÖRNYEZETSZENNYEZÉSÉRT VALÓ FELELŐSSÉG

Liability for environmental pollution

A tanulmány a környezetszennyezésért való felelősség igen összetett rendszerét elemzi Szerbiában. Ez a felelősség, a kár jellegétől függően, lehet büntetőjogi, közigazgatási vagy polgári jogi jellegű. Ennek megfelelően a környezetszennyezés jogi következményei is különbözőek lehetnek, amivel szintén foglalkozik az írás.

A szerzők célja a felelősségi rendszer megismertetésén túlmenően, felhívni a figyelmet a jelenlegi rendszer hiányosságaira, valamint a szükséges reformokra. A környezetvédelem egy folyamatosan fejlődő tudományág, amely folyamatosan új kihívások elé állítja a szakembereket, és ez természetesen érvényes a környezetvédelmi jogra is. A környezetvédelmi jogon belül kiépített hatékony felelősségi rendszer pedig alapfeltétele környezetünk megóvásának.

Kulcsszavak: környezetvédelem, Szerbia, jogi felelősség, környezetszennyezés

Napjaink egyik legégetőbb társadalmi problémája a környezetszennyezés. Ezzel a kihívással naponta kell szembesülnünk, ami talán még szembetűnőbb egy gazdaságilag elmaradott környezetben. Ugyanakkor, nem szabad elfelejteni, hogy környezetünk meg(nem)óvásáért mindannyian felelősséggel tartozunk. Azonban, ahhoz, hogy hatékonyan meg tudjuk óvni környezetünket, ismernünk kell a környezetvédelmi szabályozás alapjait, valamint azokat az alapvető rendszereket amelyek által mi is hozzájárulhatunk a hatékony megóváshoz. A következőkben megpróbáljuk röviden bemutatni a környezetszennyezésért való felelősség szerbiai szabályozását oly módon, hogy az a jogi végzettséggel nem rendelkezők számára is érthető legyen.

Tekintettel arra, hogy a környezetvédelem mint tudományág relatív fiatal, valamint, hogy a mindennapi élet igen sok területét érinti, több jogág alapelvei és szabályai is vonatkoznak rá. Így meg kell említeni a környezetvédelmi-, közigazgatási-, büntető- és polgári jogot. Tehát, ha például valaki úgy szennyezi a környezetet, és ezzel más konkrét természetes- vagy jogi személyek érdekeit sérti, úgy a polgári jog szabályai alapján fog felelni ezekkel a személyekkel szemben (pl. a használt olajat átönti a szomszéd kertjébe). Ugyanakkor, ha ezzel a szennyezéssel jelentős kárt okoz a társadalomnak is, akkor a büntetőjog szabályai alapján is

felelni fog (pl. a használt olajat beleönti a Ludasi-tóba). Ezért meg kell különböztetni a közjogi jellegű környezetszennyezésért való felelősséget, amikor a társadalmat éri kár és amikor ennek büntetőjogi (szerbül: „*krivično pravna*“), gazdasági vétségi (sz.: „*privredno prestupna*“), illetve szabálysértési (sz.: „*prekršajna*“) következménye van, illetve az olyanokat, amelyeknek magánjogi, illetve szűkebb értelemben vett, polgári jogi jellegű következményei vannak.

A felelősség kérdése minden esetben jogszabályokban, elsősorban törvényekben van szabályozva. A környezetvédelem szempontjából az egyik legfontosabb törvény a Környezetvédelmi törvény¹, amely kimondja, hogy a jogi- és természetes személyek kötelesek személyesen vagy az erre felhatalmazott szervezetek által biztosítani a környezet védelmét gazdasági és egyéb tevékenységük folytatása során. Ez különböző intézkedések megtételét jelenti a tevékenység folytatása során, amelyek által biztosítható például a természeti erőforrások, javak és energia fenntartható felhasználása. Ugyanígy, kötelesek olyan termékeket, eljárásokat és technológiákat használni, amelyek kevésbé veszélyeztetik a környezetet, valamint megelőző intézkedéseket tenni, annak érdekében, hogy ne történhessen környezetszennyezés, illetve, ha már megtörtént, akkor kötelesek elhárítani annak következményeit (KARANIKIĆ-MIRIĆ 2007: 455-457).²

A szerb jogban a környezetszennyező az általa a környezetben okozott károkért az objektív felelősség elve szerint felel (MILOŠEVIĆ 2007: 445-446).³ Ez azt jelenti, hogy csak a kár meglétét kell bizonyítani, valamint a szennyező tevékenysége és a káros következmény közötti ok-okozati összefüggést. A Környezetvédelmi törvény különben különválassza a kárért való felelősség és a szennyezésért való felelősség szabályozását, ami a korábban már említett közjogi és a magánjogi felelősségi dimenziók meglétének következménye (SZALMA-NIKOLIĆ 2009: 172, SALMA 1991: 51-55).

Ami a környezet magánjogi, azaz polgári jogi védelmét illeti, ez kétoldalú: megelőző és helyreállító (amikor a kár már bekövetkezett). Így elsősorban a veszélyforrás elhárítása a célja, illetve a kár bekövetkeztének meggátolása. Amennyiben ez nem sikerül, azaz bekövetkezik a kár, akkor az a cél, hogy ezt valahogyan jóvátegyük, ami két formában történhet, a korábbi állapot helyreállításával vagy/és pénzbeli kártalanítás fizetésével (SZALMA-NIKOLIĆ 2009: 175). Fontos kiemelni, hogy a polgári jogi felelősség csak akkor áll fenn ha a bekövetkezett kár a védett javakon mérhető, valamint következményeképpen valamely jogi- vagy természetes személy vagyoni- vagy nem vagyoni jogai sérülnek, és a klasszikus kártérítési jog eszközeivel

¹ Szerbül: „*Zakon o zaštiti životne sredine*”, kihirdetve: „*Službeni glasnik RS*”, sz. 135/2004, 36/2009, 36/2009, 72/2009, 43/2011.

² 102. szak., 1. bek., 1-8. pontok, Környezetvédelmi tv.

³ 103. szak., 1. bek. Környezetvédelmi tv.

orvosolható a jogsértés. Mégis, meg kell említeni, hogy a környezetszennyezés káros következményei nem mindig vonhatóak a polgári jog általános kártérítési szabályai alá, mert nem mindig lehet őket ennek szabályai alapján felmérni, megbecsülni. Például néha óriásiak, vagy pénzben ki sem fejezhetőek a károk, vagy nem köthetőek egy konkrét alany vagyonához sem (és nem is állami szuverenitás alá tartozó közjavak) (SZALMA- NIKOLIĆ 2009: 178). Ezen kívül a javakon jelentkező károk sokszor globálisan jelentkeznek⁴, így nehéz őket a polgári jog eszközeivel orvosolni, összetett intézkedésekre van szükség, mind hazai mind nemzetközi téren (SZALMA- NIKOLIĆ 2009: 181).

Itt meg kell még említeni, hogy azokra a környezetvédelmi károkkal kapcsolatos felelősségi kérdésekre, amelyek nincsenek a Környezetvédelmi törvényben szabályozva, a Kötelmi viszonyokról szóló törvény⁵, illetve más polgári jogi jogszabályok megfelelő rendelkezéseit kell alkalmazni.⁶

A bírósági jogérvényesítés eszköze - amely jogérvényesítés célja a környezet szennyezésének megakadályozása, valamint a környezetszennyezés káros következményeinek orvoslása - a polgári per (PETRUŠIĆ 2009: 217, Petrušić 2003: 342), amelynek lefolytatását a Peres eljárásról szóló törvény szabályozza⁷. A környezet megóvására irányuló pereket az általuk megvalósítandó cél alapján tudjuk felosztani, így megkülönböztetjük a megelőző vagy preventív jellegű pereket, amelyek célja a szennyezés megakadályozása vagy csökkentése, valamint az olyan pereket amelyek célja a már beállt környezetszennyezés káros következményeinek felszámolása vagy enyhítése. Ezen eljárások folyamán a bíróságtól a károsult vagy veszélyeztetett fél különböző intézkedések kimondását kérheti. Legtöbbször azt kérik, hogy a bíróság egy adott személyt kötelezzen bizonyos dolgok megtételére, vagy éppen ellenkezőleg, arra, hogy egy adott tevékenységtől, tevéstől (azaz a szennyezéstől) tartózkodjon (PETRUŠIĆ 2009: 217).

Ami a bíróságok hatáskörét illeti, jelenleg az a szabály, hogy a helyi bíróságoknak van hatásköre a környezetvédelemmel kapcsolatos perekben, az illetékesség kérdését illetően pedig több lehetőség van. Az alapvető szabály, hogy az alperes lakó- illetve tartózkodási helye szerinti bíróság illetékes, illetve ha jogi személyről van szó, akkor annak székhelye szerinti bíróság. Bizonyos esetekben különös illetékességi szabályok alkalmazandóak (pl. kizárólagos,

⁴ Pl. üvegházhatás, az ózónpajzs károsodása, stb.

⁵ Szerbül: „*Zakon o obligacionim odnosima*“, kihirdetve: „*Službeni list SFRJ*“, sz. 29/78, 39/85, 45/89, 57/89, „*Službeni list SRJ*“, sz. 31/93.

⁶ Különb a környezetszennyezésért való polgári jogi felelősség egy nemzetközi egyezményrel is szabályozva van, az Európa tanács által 1993-ban, Luganóban meghozott egyezményrel, amely a Riói nyilatkozat elvei alapján jött létre. Erről bővebben lásd: Csapó Orsolya: A környezetvédelmi felelősségi rendszer, http://korny.uni-corvinus.hu/phd/3-konf/csapo_cikk.pdf.

⁷ Szerbül: „*Zakon o parničnom postupku*“, kihirdetve: „*Službeni glasnik Republike Srbije*“, sz. 125/04.

választható, stb.). Például vannak esetek amikor a felperes választhat illetékességet, azaz a helyileg illetékes bírósághoz vagy ahhoz a bírósághoz fordulhat amelynek területén a károkozás megtörtént vagy annak következményei beálltak. Amennyiben a felperes több személy ellen indít pert, és nem áll fenn az azonos illetékesség mindegyik esetében, akkor bármelyikük tekintetében illetékes bíróság illetékes lehet (PETRUŠIĆ 2009: 217).

A kártérítési igény iránti perlési jog három év alatt évül el, attól az időponttól számítva, hogy a károsult tudomást szerzett a kárról, valamint a károkozó kilétéről. Azonban minden esetben ez a jog a kár bekövetkeztétől számított 20 év után elévül (abszolút elévülési idő).⁸ Még annyit tudni kell, hogy az ilyen eljárás sürgős eljárásnak minősül a törvény szerint.⁹

A polgári jogi felelősség mellett, mint azt említettük, fennállhat büntetőjogi felelősség is, amennyiben a környezetszennyezés súlyosan sérti a közérdeket. Általánosan megfogalmazva a környezetvédelmi bűncselekmények olyan jogellenes cselekmények, amelyek a társadalomra veszélyesek, a környezet ellen irányulnak, és amelyeket a törvény büntetni rendel. Ezek a cselekmények nagyon magas fokú veszélyt jelentenek társadalmi szempontból, és nyugodtan mondhatjuk, hogy hosszú távon az emberiség létét is veszélyeztethetik.¹⁰ Ezért a büntetőjogi felelősségrevonás lehetőségének lehet a legnagyobb elrettentő ereje, amikor a környezetszennyezésről van szó.

A szerb jogrendszer jellegzetessége, hogy nem csak a Büntető Törvénykönyvben (a továbbiakban: Btk.)¹¹ találhatóak rendelkezések amelyek a környezet védelmét szolgálják, hanem más környezetvédelmi törvényekben is vannak ilyen jellegű rendelkezések. Azonban a legjelentősebbek mégis a Büntető törvénykönyv XXIV. fejezetében találhatóak. Ilyen bűncselekmények például a környezetszennyezés bűncselekménye, állatok megölése és kíntása, a környezet állapotára vonatkozó információra való jog megsértése, növényeknél és állatoknál a fertőző betegségek átvitele, jogellenes vadászat és halászat, stb. (LUKIĆ 2008: 685, VRHOVŠEK 2008: 65).¹² Ugyanakkor, a Btk. XXIII. fejezetében a jogalkotó az emberi egészség védelmében nevesít néhány bűncselekményt - amelyek környezetvédelmi szempontból is jelentősek - mint például az ivóvíz és élelem szennyezése, vagy káros termékek gyártása és forgalomba helyezése (STOPIĆ-DIČIĆ-ZORIĆ 2009: 16).¹³

⁸ 107. szak., 4. bek., Környezetvédelmi tv.

⁹ Id. 5. bek.

¹⁰ Id.

¹¹ Szerbül: "Krivični zakonik", „Službeni glasnik RS”, sz. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012.

¹² 260-277. szak., Btk.

¹³ 246-259. szak., Btk.

De ez csak az ún. anyagi jog, amit a bíróságoknak alkalmazni kell amennyiben vádat emelnek valaki ellen. Sajnos a gyakorlatban a környezet elleni büntető ügyek feltárása és kivizsgálása nem könnyű, mert a jogellenes cselekményeket sokszor olyan intézmények keretein belül követik el, amelyek működése törvényes, jogszerű, és „társadalmilag hasznos“, így már eleve ritkán jelentik be ezeket a cselekményeket (lásd Pancsova példáját). Ugyanígy, sokszor nagyon szoros a kapcsolat a bűncselekmények elkövetői és a helyi környezetvédelmi szervek között (az előbb említett okok miatt is) (BRKIĆ-LUKIĆ 2009: 148-149). Az ilyen eljárásokban megesik, hogy olyan lényeges információk hiányoznak amelyek nélkül lehetetlen megfelelő irányba folytatni az eljárást. Az eljárás lefolytatása során az ügyészségnek többek között olyan problémákkal kell megküzdenie, mint a szennyező bűnösségének bebizonyítása szakértő által,¹⁴ valamint az eljárás folyamán a bizonyítékok begyűjtésének nehézségei (STOPIĆ-DIČIĆ-ZORIĆ 2009: 55). Az egyes esetek kimenetelének szempontjából fontosak a monitoring eljárás folyamán nyert adatok, melyeket bizonyítékként használhatnak fel a bírósági eljárásban (STOPIĆ-DIČIĆ-ZORIĆ 2009: 55). Ugyanakkor, itt fontos megemlíteni, hogy a bíróságok előtt bizonyító erővel csak az erre jogszabály által felhatalmazott intézményektől szerzett mérési adatok bírnak, azaz azon intézmények által közölt adatok, amelyek szerepelnek a „környezet állapotát megfigyelni jogosult intézmények“ listáján. Ezzel kapcsolatban gyakorlati példaként meg lehet említeni Pancsova esetét (Szerbia egyik legszennyezettebb városa), ahol létezik egy működő községi monitoring rendszer, amelynek eredményeit a bíróságok nem hajlandóak az eljárásokban bizonyítékként figyelembe venni, ugyanis nem szerepel a fenn említett hivatalos listán. A hivatalos listán szereplő intézményekkel meg „néha megesett“, hogy „technikai okok miatt“ nem tudták mérni a levegő szennyezettségét (éppen akkor, amikor erre a legnagyobb szükség lett volna).

Néhány ügyben azonban az ügyészség mégis sikeres. Az ügyészség sikeres munkájára, amikor környezetvédelmi bűnözésről van szó, jó példa a következő eset is: A Kursumliai Községi Ügyészség vádiratban két személyt vádolt meg a Büntető Törvénykönyv 260. szakaszában szabályozott tartós környezetszennyezés bűncselekményével, mivel mint a kursumliai Lesonit kft. szennyvíztisztító létesítményének vezetői többször is engedték, hogy tisztítatlan szennyvíz kerüljön a Banjska folyóba az üzemből. A vádirat szerint a vádlottak ezzel halpusztulást idéztek elő a folyóban, mivel a szennyvíz amit beleeresztettek nagy koncentrációjú ammónium iónt és fenolt tartalmazott, amely anyagok veszélyesek a

¹⁴ Sajnos Szerbiában még mindig nincs elég tanulmány a környezetvédelem terén, ill., olyan tanulmányok amelyek a környezetszennyezés egészségre gyakorolt káros hatásáról szólnának. Így meglehetősen nehéz bizonyítani a környezetszennyezés egyes formáinak hatását az emberi egészségre, illetve egyes betegségek kialakulására.

környezetre. A bizonyítékok között elsősorban a szakértői vélemények, valamint jogosult intézmények a bűncselekmény elkövetésének időpontjára vonatkozó jelentései voltak találhatóak, mint amilyenek a Nisi Közegészségügyi Intézet, az Ökotoxikológiai Központ, a Higiéniai és Humánökológiai Központ, a Szerbiai Hidrometeorológiai Intézet, a Szerbiai Környezetvédelmi Intézet szakvéleményei, a Köztársasági Vízügyi Direkció és a Köztársasági Állatorvosi Ellenőr jegyzőkönyvei. A benyújtott bizonyítékok mellett az ügyészség tanúkat is beidézt. A vádiratban leírták, hogy a halak pusztulását az oxigén hiánya okozta, ami közvetlen következménye volt annak, hogy a fenn említett cég üzemelése során keletkezett szennyvizet tisztítás nélkül a folyóba eresztette. Az oxigénhiány oka az ammonium ion, nitrát, nitrit és szulfát megnövekedett koncentrációjára vezethető vissza. A konkrét esetben minden kétséget kizáróan sikerült bizonyítani, hogy a folyó vizében az ammonium ion koncentrációja megnövekedett a kérdéses időszakban, illetőleg, hogy ezt a cég tevékenysége idézte elő. Természetesen, az ügyészség munkája mellett nagyon fontos még a bíróságok szakszerű és elfogulatlan hozzáállása is. (STOPIĆ-DIČIĆ-ZORIĆ 2009: 54-55)

Érdekes megemlíteni, hogy például a 2008-as év folyamán csak 12 ítélet született környezetvédelmi büntetőügyben, és a statisztika azt mutatja, hogy az ügyek jelentős része erdei lopás ügyében folyik (amely bűncselekmény a Büntető törvénykönyv 275. szakaszában van szabályozva). Ami a konkrét büntetési tételeket illeti, a legsúlyosabb büntetési tétel 10 év szabadságvesztés, amit eddig még nem szabtak ki Szerbiában. (STOPIĆ-DIČIĆ-ZORIĆ 2009: 53)

Az igazságszolgáltatási szervek elsődleges célja kell, hogy legyen azon szennyezők bíróság elé állítása, akik rendszeresen és ismételten megsértik a környezetvédelmi jogszabályokat. A fenti statisztika alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy ez sajnos a gyakorlatban nem igazán valósul meg. Ennek feltehetően a korrupció mellett az is oka lehet, hogy a különböző szervek között nem létezik megfelelő szintű együttműködés, amikor felmerül a szennyezés bizonyításának kérdése.

Amit fontosnak tartunk kihangsúlyozni, hogy a környezet büntetőjogi védelmének célja egy élhető környezet biztosítása és megóvása mind a jelen mind a jövő generációi számára. E tekintetben el kell mondani, hogy a törvényhozó igyekszik követni az európai tendenciákat. Az Európai Unió országaiban jellemző, hogy míg a büntetőjog más területein az a tendencia, hogy szűkítik a büntethetőség eseteit (rendszerint további feltételek előírásával a büntethetőséghez), addig a környezetvédelmi bűncselekmények esetében megpróbálnak minél kevesebb feltételt előírni a büntethetőséghez, azaz szigorítanak. Ennek valószínűleg az az oka, hogy mind gyakoribbak a környezet állapotába való súlyos beavatkozás esetei.

A környezetet a jogalkotó Szerbiában nem csak a bűncselekmények tényállásaival védi, hanem ezek mellett gazdasági vétségi, illetve szabálysértési tényállásokkal is szabályozza a környezetvédelmet, azaz felelősséget ír elő amennyiben azt károsítják. A gazdasági vétség a jogi személyek egyfajta „büntetőjogi“ felelősségét jelenti. Éppen az elkövető személyének jellege (jogi személy) miatt hozták létre ezt a felelősségi formát (JOVAŠEVIĆ 2009: 135). Amennyiben a jogi személy ilyen gazdasági vétséget „követ el“, akkor az adott jogi személy (például cég) vezetője (felelős személy) bűncselekményért is felelhet ha annak fennállnak a feltételei. Azt azonban tudni kell, hogy az ilyen esetekben ha a bűncselekmény elemei megegyeznek a gazdasági vétség törvényi tényállásának elemeivel, akkor csak a bűncselekményért felel. Tehát a jogi személy és annak felelős vezetője párhuzamosan és egyidőben felelhetnek. A jogi személy felelőssége elsődleges, és az objektív felelősség elve alapján felel, míg a vezetője, azaz a felelős személy a szubjektív felelősség elve alapján (JOVAŠEVIĆ 2009: 135-136).

A szerb környezetvédelmi szabályozás meglehetősen sok gazdasági vétség formát alakított ki, amelyeket illetően szankcióként pénzbírság van előírva. Így például a Környezetvédelmi törvény mint gazdasági vétséget szabályozza a hulladék behozatalát, kivitelét, tranzitját az illetékes minisztérium engedélye nélkül, veszélyes és szennyező anyagok levegőbe, vízbe vagy talajba juttatását, olyan módon, mennyiségben és koncentrációban ami a jogszabályban megengedett határt meghaladja, védett növényi és állati fajok engedély nélküli behozatalát és kivitelét az országból.¹⁵ Hasonlóképpen, a Természetvédelmi törvény¹⁶ gazdasági vétségként nyilvánítja a védett vad fajok kivitelét és behozatalát az illetékes minisztérium engedélye nélkül, vagy az elfogadott környezetvédelmi tervek, illetve programok rendelkezéseinek megsértését.

A büntetőjogi és a gazdasági vétségi felelősség tekintetében korábban sokáig uralkodó volt az a nézet, hogy a gazdasági vétségek alá sorolható cselekmények alacsonyabb fokú veszélyt jelentenek a társadalomra nézve mint a bűncselekmények, de ez az álláspont ma már nem igazán érvényesül,¹⁷ főleg amikor környezetvédelmi kérdésekről van szó. Ugyanis ezen a téren a gazdasági társaságok nagyon komoly és beláthatatlan következményekkel járó károkat okozhatnak.

A szabálysértések a bűncselekményekhez viszonyítva sokkal kisebb fokú veszélyt jelentenek a társadalomra nézve. A természetes személyek és vállalkozók mellett, akik a szubjektív felelősség elve alapján felelnek, a jogi személyek is „elkövethetnek“ szabálysértést,

¹⁵ 116. szak., Környezetvédelmi tv.

¹⁶ Szerbül: „Zakon o zaštiti prirode”, „Službeni glasnik Republike Srbije“, sz. 36/2009, 88/2010.

¹⁷ Id.

de ők az objektív felelősség elve alapján felelnek ebben az esetben (azzal, hogy a jogi személy felelős vezetője szintén a szubjektív felelősség elve alapján felel). Azt tudni kell, hogy amennyiben egy cselekményt bűncselekményként és szabálysértésként is büntetni rendeli a jogszabály, akkor a bűncselekmény mint súlyosabb cselekmény, magába olvasztja a szabálysértést (abszorbeálja), és ezzel kizárja a szabálysértésért való felelősséget.

A környezetvédelmi szabálysértések elkövetői számára szabálysértési büntetéseket (pénzbeli) és ún. védő intézkedéseket ír elő a törvény, mivel ezek a cselekmények kisebb mértékben károsítják, illetve veszélyeztetik az élő környezetet, így a társadalomra is kevésbé veszélyesek. Meglehetősen sok szabálysértési tényállás létezik, mint amilyenek például a jogosulatlanul végzett monitoring tevékenység, öko jel jogosulatlan vagy jogszabályellenes használata, vegyi anyagok használata védett területeken, engedély nélküli vadtenyésztés, stb.. Érdekes még megemlíteni, hogy szabálysértést követ el, aki állatot ajánl fel mint nyereményt nyereményjátékoknál.¹⁸

Visszatérve az eljárási kérdésekre, büntetőeljárás esetében az általános bíróságok rendelkeznek hatáskörrel környezetvédelmi ügyekben, és az eljárás az ügyész indítványára indulhat, aki hivatalból köteles ezt megindítani amennyiben fennállnak ennek feltételei. Ugyanígy, indulhat eljárás gazdasági vétség ügyben is, azzal, hogy ebben az esetben hatáskörrel, környezetvédelmi ügyeknél, a gazdasági bíróságok rendelkeznek. Szabálysértés esetében az eljárást az illetékes szerv kezdeményezheti különleges szabálysértési bíróságok előtt. Ugyanakkor, a felelősségre vonás rendszerében, bármely formáról is legyen szó, fontos helyet foglal el a környezetvédelmi felügyeleti eljárás¹⁹, ugyanis az illetékes felügyelő jogosult feljelentést tenni az illetékes szervnél amennyiben bűncselekmény vagy gazdasági vétség elkövetését észleli, illetve szabálysértési eljárás megindítását kezdeményezheti. Így mondhatjuk azt, hogy a környezetvédelmi felügyelő intézménye igen jelentős helyet foglal el (elméletileg) a rendszerben.

Amikor környezetvédelmi felügyeletről van szó, akkor a hatályos szabályozás kimondja, hogy Szerbiában a vélelem az, hogy a köztársasági szervek az illetékesek, és csak kivételes esetekben, bizonyos ügyeket rendelhet tartományi, községi, illetve városi illetékesség alá a törvény (JOVAŠEVIĆ 2009: 135). Ennek megfelelően az esetek többségében a környezetvédelmi felügyeletet az Energetikai, Fejlesztési és Környezetvédelmi Minisztérium

¹⁸ Ezek a szabálysértési alakzatok a Környezetvédelmi tv. 117-121. szakaszaiban vannak szabályozva.

¹⁹ A környezetvédelmi felügyeleti eljárás a közigazgatási felügyelet egyik alfaja, melyet az államigazgatási szervek végeznek. Itt konkrétan a minisztériumokban dolgozó felügyelőről van szó, ugyanis elsősorban ők látják el ezt a feladatot, és csak kivételesen más személyek. Az felügyeleti eljárás a Környezetvédelmi törvényben van szabályozva, de háttérszabályként, amennyiben egy adott kérdés abban nincs szabályozva, az Általános közigazgatási törvény, illetve az Államigazgatási törvény rendelkezéseit kell alkalmazni.

(„*Ministarstvo energetike, razvoja i zaštite životne sredine*“), látja el, melyen belül található egy külön ellenőrzési és felügyeleti részleg („*Sektor za kontrolu i nadzor*“), hét osztállyal melyek a védelem egyes aspektusaival foglalkoznak. A Tartomány szintjén a felügyeletet a Tartományi Környezetvédelmi Titkárság látja el, ha erre külön felhatalmazást kap, amely különben nem rendelkezik önálló illetékességgel ezen a téren. Mint már említettük, a községek és városok esetében is hasonló a helyzet.

A Környezetvédelmi törvény rendelkezései szerint a felügyelő a felügyelet során, többek között megvizsgálja, hogy a természeti forrásokkal és javakkal való igazgatás, illetve azok fenntartható felhasználása valamint védelme az ún. stratégiai dokumentumokkal, feltételekkel, és intézkedésekkel összhangban történik-e, hogy a jogszabályi előírásokat, feltételeket tiszteletben tartják-e, stb..²⁰ Ezen feladatai végzése során a felügyelő különböző jogosultságokkal rendelkezik, mint például elrendelheti, hogy egy adott határidőn belül számolják fel a természeti források és javak használata során, illetve a rekultivációs és szanációs folyamat során észlelhető szabálytalanságokat, megtilthatja a vadon élő növények és állatok, valamint ezek élőhelyének károsítását, vagy megtilthatja környezetszennyező és veszélyes anyagok környezetbe juttatását. Ugyanígy, elrendelheti, hogy a méréseket az előírásoknak megfelelően végezzék. Ezek kívül talaj, víz, levegő, vagy hulladékmintát vehet az erre felhatalmazott szervezet által, és még sok más jogosultságot ruház rá a törvény.²¹ A felügyelet végzése során a felügyelő köteles a hivatalos igazolványát, jelzést valamint megfelelő felszerelést használni. Ezek formáját az illetékes miniszter írja elő.²² A felügyelő végzésére az átvételt követő 15 napon belül lehet panasszal élni, kivéve azt az esetet amikor a törvény írja elő, hogy a felügyelő végzése végleges és nem lehet ellene panasszal élni. Ebben az esetben közigazgatási pert lehet ellene indítani. Amennyiben a felügyelet végzése során a felügyelő úgy méri fel, hogy a Környezetvédelmi törvény rendelkezéseinek megsértése mellett más jogszabályokat is megsértettek, amelyek olyan kérdéseket szabályoznak amelyek jelentősek a környezetvédelem szempontjából, köteles a jogszabályokban előírt intézkedések mellett más illetékes szerveket is értesíteni erről.²³ Ugyanígy, ha olyan jogszabálysértést észlel a felügyelő, amelyeknél más felügyeleti szervek illetékessége áll fenn, úgy köteles haladéktalanul értesíteni az illetékes minisztert, hogy együttesen tegyék meg a szükséges intézkedéseket, illetve végezzék el a felügyeletet.²⁴

²⁰ 110. szak., 1. bek., 1-20. p., Környezetvédelmi tv.

²¹ Id. 111. szak., 1. bek., 1-29. pont.

²² Id. 115. szak., 1-2. bek.

²³ 113. szak., 1. bek., Környezetvédelmi tv.

²⁴ Id. 3. bek.

Végezetül el kell mondani, hogy igen jelentős lépések történtek Szerbiában abból a célból, hogy a hazai szabályozást harmonizálják az Európai Unió környezetvédelmi előírásaival. Ez sajnos csak az első lépés a környezet hatékony megóvása szempontjából, ezek a jogszabályi reformok csak akkor lesznek sikeresek, ha hatékonyan ki is tudják őket kényszeríteni. Tehát mindehhez szükség van az ügyészségek, bíróságok, és a felügyeleti szervek munkájának fejlesztésére, hatékonyságuk növelésére. Mint már említettük, a korrupció is komoly problémát jelent ezen a téren, valamint a hivatalos szervek szakképzett káderhiánya, gyenge felszereltsége (LILIĆ-DRENOVAK 2010: 76).

IRODALOM

- BAČIĆ A. 2008. Ustavni temelji i problemi zaštite okoliša u hrvatskom i evropskom pravu = *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu* 4.
- BIRNIE P. W., BOYLE A. E. 2002. *International Law Environment*. Oxford
- BOGDANOVIĆ S. 2008. *Zaštita životne sredine Republike Srbije*. Novi Sad
- ČAVOŠKI A. 2004. *Ekološko pravo: harmonizacija domaćeg zakonodavstva sa pravom Evropske unije*. Beograd
- ČAVOŠKI A. 2007. *Osnovi ekološkog prava Evropske unije*. Beograd
- ČOHA F. 2008. *Pravo i životna sredina u privredi i praksi*. Beograd
- ČOK V. 1998. Pravna načela i ekološko pravo = *Pravni život* 9.
- DE SADELEER N. 2002. *Environmental Principles*. New York
- ERBGUTH W., SCHLACKE, S. 2010. *Umweltrecht*. Baden-Baden
- GAJIĆ D. 2006. Pravni aspekt zaštite prirode u Republici Srbiji = *Pravni život* 9.
- HAYWARD T. 2005. *Constitutional Environmental Rights*. Oxford
- ILIC-POPOV G. 2001. Princip „zagađivač plaća“ kod ekološkog poreza: podsticaj ili kazna? = *Pravni život* 10.
- ILJIĆ S.: *Karakteristike zakona iz oblasti ekološkog prava*. <www.informator.co.yu/tekstovi/karakteristike_908.htm>.
- JOLDŽIĆ V. 2008. *Ekološko pravo-opšti i posaban deo (primer Srbije-države u tranziciji)*. Beograd
- JOLDŽIĆ V. 2007. *Krivična, disciplinska i materijalna odgovornost za zagađivanje životne sredine, kaznena politika u oblasti zaštite u svetu i kod nas*. Beograd
- JOLDŽIĆ V. 1998. O pojedinim elementima upravnog prava od značaja za zaštitu životne sredine = *Pravni život* 9.
- JOVAŠEVIĆ D. 2009. *Sistem ekoloških delikata - ekološko kazneno pravo*. Niš
- KARANIKIĆ-MIRIĆ M. 2007. *Odgovornost za zagađivanje životne sredine* = *Pravni život* 9.
- KOLOVIĆ Z. 2002. *Privredno prestupna zaštita životne sredine u Republici Srbiji* = *Pravni život* 9.
- LILIĆ S., DRENOVAK, M. 2010. *Ekološko pravo*. Beograd
- LILIĆ S. 2006. *Ekološka pravda* = *Strani pravni život* 1-3.
- LUKIĆ T. 2009. *Krivičnopravna zaštita životne sredine* = *Zaštita prirode* 1-2.
- MILOŠEVIĆ M. 2004. *Zaštita životne sredine i ekološke parnice u Sjedinjenim Američkim Državama*. Beograd.
- MILOŠEVIĆ M. 2007. *Odgovornost za ekološku štetu* = *Pravni život* 9.

- NIKOLIĆ D. 2001. *Uvod u sistem građanskog prava*. Novi Sad.
- NIKOLIĆ D., BRKIĆ, SNEŽANA, et.al. 2009. *Osnove prava životne sredine*, Novi Sad.
- NIKOLIĆ D. 2006. From liability for immission to liability for emissions = *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* 1.
- NIKOLIĆ H., NEŠIĆ, B.: *Pregled postupaka za zaštitu vazduha od zagađivanja*. <<http://tehfin.tehfak.ni.ac.rs/simpozijum/PDF/P24.pdf>>.
- PETRUŠIĆ N. 2009. Zaštita životne sredine u građanskom sudskom postupku = Nikolić, D. (szerk.): *Osnove prava životne sredine*. Novi Sad, 217-238.
- PETRUŠIĆ N. 2003. *Građanskopravni instrumenti ekološke zaštite u domaćem pravu-potencijali i limiti, Građanska kodifikacija* (tanulmánykötet). 2. Füzet. Niš.
- SZALMA J., NIKOLIĆ D. 2009. Građansko pravo i životna sredina = Nikolić D. (szerk.): *Osnove prava životne sredine*. Novi Sad, 169-192.
- STOJANOVIĆ Z., ETINSKI R., ĐURĐEV D., SALMA J. 1991. *Pravna zaštita životne sredine*. Beograd.
- STOPIĆ M., DIČIĆ N., ZORIĆ J. 2009. *Pravci zaštite životne sredine u Srbiji*. Beograd.
- TODIĆ D. 1998. Građanska odgovornost prema Konvenciji o građanskoj odgovornosti za štete nastale usled aktivnosti koje su opasne po životnu sredinu = *Arhiv za pravne i društvene nauke* 3.
- TODIĆ D. 1999. Krivičnopravna zaštita životne sredine prema Konvenciji o zaštiti životne sredine putem krivičnog prava = *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo* 1.
- TUKAR M., DIMITRIJEVIĆ M., et.al. 2009. *Postupak pred prekršajnim sudovima zbog prekršaja iz oblasti zaštite životne sredine*. Beograd.
- VRHOVŠEK M. 2008. Krivičnopravna zaštita životne sredine u novom Krivičnom zakoniku Srbije = *Branič* 3.

Liability for environmental pollution

This paper analyses the very complex system of liability for environmental pollution in Serbia. Depending on the damage, it can be criminal-, administrative- or civil law liability. Accordingly, legal consequences of environmental pollution can be different, what is also discussed in this work.

The aim of the authors, beyond showing the system of liability, is to bring attention to the shortcomings of the current system, as well as to necessary reforms. Environmental protection is a constantly developing branch of science, that permanently challenges professionals in this field, and this applies to environmental protection law as well. Therefore, building up an efficient liability system in environmental protection law is basic requirement for the protection of our environment.

Keywords: environmental protection, Serbia, legal liability, environmental pollution